

Starši in otroci

Nemoč sodobnih staršev

■ **Vesna Jarh**, dipl. vzgojiteljica predšolske vzgoje, je zaposlena v *Vrtcih občine Žalec*.

Otroštvo je zelo kratko obdobje, znotraj katerega je vsak zamujeni trenutek neponovljiv.

Sodobna vzgoja starše vsak dan postavlja pred izzive, ki so jim vedno manj kos, so nemočni, se izogibajo konfliktu s svojim otrokom in vsemu, kar bi v njihovem otroku vzbudilo nelagodje. Ta neodločnost, ohlapno postavljanje meja otrokom in pretirana radodarnost potrjujejo mnenje, ki ga izpostavi tudi Milivojević (2009). Ugotavlja, da so številni starši pri vzgoji izgubili smer in cilje, h katerim usmerjajo otroka. Izgubili so starševsko moč, brez česar vzgoja ni mogoča. Past njihovega starševstva je priljubljen permisivni vzgojni slog, s katerim v družini ustvarjajo na videz demokratično vzdušje. Po mnenju Čerina (2009) je generacija, ki danes najbolj intenzivno staršuje, izrazito narcistična, kar pomeni, da se vsem informacijam navkljub ne zna vživljati v potrebe svojih otrok, iz česar izvira tudi marsikatera vzgojna zagata ali zmedenost. Prihaja do paradoksa sodobnega starša, ki po eni strani vlaga v svoje otroke ogromno emocionalne in siceršnje energije, po drugi pa ga preganja občutek, da njegovi vzgojni prijemi ne delujejo. Podobnega mnenja je zagovornica dosledne vzgoje Zalokar Divjak (Čebulj, 2013 v Ilič, 2014), ki poudarja, da s popustljivo vzgojo otrokom bolj škodimo, kakor koristimo, saj otroci postanejo odvisni od pomoči staršev in so tako 'oropani' lastne prizadevnosti. Popustljivo vzgajani otroci od staršev vedno nekaj zahtevajo, ne

cenijo, kar jim je dano, niso sposobni empatije, nimajo občutka za potrebe drugih in jih ne spoštujejo, ne upoštevajo pravil in so nezahtevni do sebe.

Sodobne starše Ehrensaft (1997) označi kot lebdeče skrbnike, ki 'skačejo' sem ter tja, da bi zadovoljili otrokove potrebe, in svoje otroke nadvse obožujejo. Otrokom ponujajo prijateljstvo namesto vodenja. Otroke obravnavajo kot prince in princeze ter jih pripravijo na 'uspeh', še preden zapustijo porodni kanal. Rener (v Čepin Čander, 2010) izpostavi, da gre predvsem za ideološki projekt izobraženih staršev srednjega sloja, ki že desetletja sledijo ideologiji, da je »za naše otroke dobro le najboljše«. Tudi Pišot (2008) ugotavlja, da otroci postajajo posebna dobrina z neprecenljivo emocionalno vrednostjo, na katero starši projicirajo svoje želje in pričakovanja. Rener (v Čepin Čander, 2010) pravi, da posledice takšnega starševanja ne morejo biti dobre, saj si lahko na koncu vseh teh naporov zlahka predstavljamo utrujene, živčne in izžete starše ter zatrte ali super razvjene otroke. Vse kaže, da bo generacija, ki je vložila ogromno energije v projekt 'biti dober starš', ustvarila razvjene otroke. Razlogi za to so zagotovo kompleksni in se skrivajo tako v pomanjkanju časa, hitenju, v vse večji zahtevnosti otrok, ki ne znajo biti več samozadostni, v iskanju hitrih rešitev za vzgojne izzive itd.

Najpomembnejša razloga pa sta zagotovo izguba zaupanja staršev v svojo vlogo vzgojitelja in nejasen vzgojni cilj.

Kaj je vzgoja?

Vzgoja je celostno delovanje, vse tisto, kar moramo posredovati otrokom in kar bodo v življenju potrebovali. Hurrelmann in Bauer (v Marovič in Sinjur, 2018) vzgojo opredelita kot socialno interakcijo med ljudmi, pri čemer odrasli poskuša načrtno in s ciljno usmerjenim delovanjem ter upoštevanjem otrokovih potreb in individualnih posebnosti doseči ali okrepiti želeno vedenje. Brezinka (v Marovič in Sinjur, 2018) je mnenja, da je vzgoja skupno ime za vse uporabljene uspešne in neuspešne poskuse, ki želijo spremeniti vedenje, posebej otrok, v želeno smer. Avtor poudari, da se vzgoja nanaša na starševski vzgojni vpliv na razvoj in vedenje odraščajočih, pri čemer koncept vključuje tako proces kot rezultat tega vpliva. Vzgojo morajo starši prilagoditi vsakega otroku posebej, saj je pomembno vedeti, da je vsak otrok poseben in drugačen.

Izzivi in pasti vzgoje v družini

Družina kljub drugim vplivom na razvoj otroka predstavlja prvi in temeljni vpliv, na katerega se vežejo vsi poznejši dejavniki. To je prostor izgradnje otrokovih identitetnih temeljev, saj otrok iz simbiotičnega razmerja z materjo vstopa v svet ostalih primarnih družinskih članov: očeta, sorojencev in razširjene družine, kar omogoča preizkušanje korakov v naraščajočo avtonomnost. Družina ni le institucija, ampak je predvsem splet odnosov. Odnosi v družini zastavijo najnaravnnejšo in najpopolnejšo pot do discipline. V odnosu sta dve strani – starši in otrok; vsaka po svoje oblikujeta navezanost. Ta odnos je po moči zelo nesorazmeren. Večino resnične moči imajo starši, otroci pa je imajo le toliko, kolikor jim je starši dodelijo. Starši imajo moč zato, ker je otrok popolnoma odvisen od njih in ker zaradi svoje objektivne nezrelosti še ne zmore v dovolj veliki meri nadzirati svojih impulzov in posledično svojega ravnanja (Čebulj, 2013 v Ilič, 2014). Odnos je treba graditi v smislu razvijanja sposobnosti in kakovosti. Ozavestiti je treba, kateri načini vzgoje ne delujejo oziroma pri katerih starši opazijo, da ostajajo nemočni.

Foto: BS

Otroci se najlepše razvijajo, če jih ljubimo takšne, kot so, ne pa takšne, kakršni bi po predstavah staršev morali biti. Otrokovu preživetje in globina, širina ter varnost njegovega razvoja zahtevajo čustveno občutljivo, dostopno in odzivno odraslo osebo. Sodobni starši nenehno iščejo ravnotežje med strogostjo in popustljivostjo. Njihovi vzgojni stili predstavljajo možnosti vedenja otrok. Temeljne vzgojne stile sta Bouwkamp in Bouwkamp (2014) povezala z vzgojnim vedenjem staršev. Kombinacije so razvidne iz Tabele 1.

Zakaj je vzgoja tako zahtevna?

Na nek način otroci vladajo svojim staršem. Starši se bojijo fizično in umsko obre-

meniti svoje otroke. Zavijajo jih v vato, kot pravi Gorenjak (2009), jih preveč varujejo in ščitijo pred vsemi nevarnostmi ter razočaranji in jih ne pripravijo na realnost življenja. Doma jim ni treba delati. Včasih jim starši niti ne dovolijo tega, kaj šele da bi jih spodbujali. Tako si otroci ne pridobijo potrebnih življenjskih izkušenj. Wexberg (v Marovič in Sinjur, 2018) pravi, da je razvajan otrok zasut z nežnostjo, občudovan ob vsakem dosežku, deležen brezmejnega laskanja njegovi lepoti in inteligentnosti, je v središču pozornosti v družini, starši mu vsako željo razberejo že iz oči, mu vse dovolijo in preprosto pustijo, da jih tiranizira. »Ne vem, ni mi jasno, zakaj so starši tako predali oblast otrokom. Ne zdi se mi pošteno. To je tako, kot če nekoga, ki ni sposoben ali dorasel, postavijo za pred-

sednika ali cesarja. /.../ Ne vem, zakaj so starši popustili. To ni slabo le zanje, ampak tudi za otroke. Otroku mora imeti ograjo, da ne bo padel v vodo, da ne bo padel čez breg. Zdaj pa otroci lahko vse naredijo. Potem pa mame doma jočejo, namesto, da bi ukrepale. Meni se zdi to hudo« (Neža Maurer v Čerin, 2009).

Zdi se, da je beseda avtoriteta v družinah dobila nekoliko negativen prizvok – verjetno predvsem zato, ker se jo napačno pojmuje. Avtoriteto zelo nazorno opiše Kroflič (1997: 54): »Avtoriteta je eden temeljnih pedagoških pojmov, ki pojasnjujejo vzgojna načela in načela otrokovega moralnega razvoja. Brez nje si ne moremo predstavljati vzgojnih učinkov, saj je vzgoja vedno določena oblika vodenja otroka ter določanja/razkrivanja vrednostnih okvirov (paradigem), ki so podlaga človekovi načrtni dejavnosti, avtoriteta pa je tista moč, ki nam omogoča vplivati na otrokov razvoj.«

Rogge (2000: 73) meni, da spreminjanje v odnosih omogočajo izoblikovane vloge, meje in pravila, in poudari: »Postavljanje meja je proces, ki poteka vse življenje. Pri tem so napake dovoljene. To so zaželeno darila, s pomočjo katerih otrok pridobi nove izkušnje.«

Literatura

- Bouwkamp, Roel; Bouwkamp, Sonja (2014): *Blizu doma*. Priročnik za delo z družinami. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Pedagoška fakulteta, Inštitut za družinsko terapijo.
- Čepin Čander, Maja (2010): Iz Objektivna: Starši v pehanju za popolnim, uspešnim in srečnim otrokom. *Dnevnik*, 9. 10. 2010. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/1042393985>.
- Čerin, Aleš (2009): Otroci vladajo staršem. *Preprostost*, 6. 1. 2009. Dostopno na spletni strani: <http://preprostost.si/2009/01/06/otroci-vladajo-starsem/>.
- Ehrensaft, Diane (1997): *Spoiling childhood*. New York, London: The Guilford Press.
- Gorenjak, Irena (2009): Kdaj lahko govorimo o razvajanju, kakšne posledice ima to za otroke in kaj lahko storimo, če se ujamemo v delo z razvajanjem? *Didakta 18/19(3)*, str. 27–32. Dostopno na: http://www.didakta.si/doc/revija_didakta_2009_marec.pdf.
- Ilič, Maja (2014): *Vrnitev k skupnosti: odgovor na postmoderno identiteto posameznika v potrošniški družbi?* Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kroflič, Robi (1997): *Med poslušnostjo in odgovornostjo*. Ljubljana: Vija.
- Marovič, Mateja; Sinjur, Andreja (2018): *Večdimenzionalnost socialnopedagoških diskurzov*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Pišot, Saša (2008): *Sociološka analiza fenomena 'protektivnega' otroštva*. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije.
- Rogge, Jan-Uwe (2000): *Med popustljivostjo in strogostjo: otroci potrebujejo meje*. Tržič: Učila.
- Zgonc, Darja (2009): Intervju: dr. Zoran Milivojevič, psihoterapevt. *Viva*, 9. 11. 2009. Dostopno na spletni strani: <http://www.viva.si/Intervju/1542/Intervju-dr-Zoran-Milivojevi%C4%87-psihoterapevt>.

Tabela 1: Temeljni vzgojni stili in vedenje otroka (Bouwkamp in Bouwkamp, 2014: 43–148)

Vzgojni stili in vedenje staršev	Vedenje otroka
Popustljivi starši otroka razvajajo, veliko nudijo in malo zahtevajo, otrok dobi to, kar hoče, ne pa tega, kar potrebuje.	Otrok je impulziven, jezen, dela po svoje, ne zna potrpeti in ni pripravljen prevzeti odgovornosti.
Razumevaloči starši otroka razumejo, jemljejo resno in se zanj zanimajo, mu pustijo do besede in ga poslušajo.	Otrok je odprt, igriv, svobodno in odkrito govori o svojih notranjih vzgibih, izraža se prijazno in toplo, je odkrit.
Ljubeči starši k otroku pristopajo ljubeče in jasno.	Srečen, sproščen otrok, ki je radoživ, igriv. Zna se sam zabavati in je odprt do povezovanja z okoljem.
Zaščitniški starši otroku namenijo posebno pozornost in ga ščitijo pred negativnimi izkušnjami.	Otrok se pri starših počuti varnega, ker ve, da se lahko vedno zanesa nanje. Zaupa, da bodo vedno na razpolago in mu bodo pomagali rešiti njegove probleme.
Pretirano zaskrbljeni starši so pokroviteljski in nadzorujejo. Povsod odločajo namesto otroka, ves čas ga budno spremljajo.	Otrok je negotov glede svojih (ne)zmožnosti, ne upa si sam izbrati in se sam odločati, vedno išče stik s starši, išče odobravanje.
Avtoritativni starši dajejo navodila, kaj mora otrok narediti, kako razmišljati in se vesti, ne upoštevajo njegovih potreb in občutkov. Ljubezen izkazujejo samo takrat, ko izpolni njihova pričakovanja.	Otrok popusti željam staršev, se podredi in vda nadzoru. Upošteva pravila, norme in ideje ter za to žrtvuje lastne želje, potrebe in občutke.
Kaznujoči starši so prepričani, da se otrok ne bo ničesar naučil, če ne bo kaznovan, zato zavzamejo strogo držo zaradi lastne frustracije.	Otrok je užaljen, se izogne neodobravanju staršev in kazni, zato na videz dela to, kar starši hočejo. Kljubuje tako, da se pretvarja, da mu kazni ne pride do živga.
Nasilni starši prizadenejo otroka s sproščanjem lastne jeze, frustracij (telesno nasilje, psihično/čustveno nasilje, spolne zlorabe).	Otrok je napet, labilen in boječ. Jezo, strah in maščevalne občutke drži v sebi in skuša izpolniti pričakovanja staršev.
Zanemarjajoči starši ne posvečajo pozornosti otroku, ne razmišljajo o njegovih potrebah in interesih. So odsotni oz. prezaposleni s svojimi težavami.	Otrok je izgubljen, zapira se pred svojim okoljem in se izolira.
Nedosledni starši nenehno menjavajo pozicijo, so strogi, ko pa otrok povzroča probleme, popustijo.	Otrok se ne more zanesi na starše, ker je dobil izkušnjo, da mu lahko popolnoma stojijo ob strani ali pa sploh ne.
Nezanesljivi starši so nestabilni, nihajo v čustveni povezanosti.	Otrok močno potrebuje varnega, zanesljivega starša. To skuša doseči s protestiranjem, upiranjem, kljubovalnim vedenjem ...
Nedorasli starši se vedejo nemočno in odvisno od otroka ter prosijo, naj jim pomaga in jih podpira, pričakujejo, da bo otrok skrbel zanje.	Otrok razvije tankočutnost in se zna živjeti v težke situacije drugih ter skuša olajšati njihovo breme. Prepričan je, da starši potrebujejo njegovo skrb in zaščito.